بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على
أشرف الأنبياء والمرسلين سيدنا ونبينا محمد
ابن عبدالله خير من أرسل للعالمين .. أما بعد

پرسیار/ مەرجەکانی سوعبەتی شەرعی کامانەن؟

1) نابێت هیچ سوکایەتی پیٚ کردنێکی تێدابێت بۆ دین:

چونکە ئەمە یەکێکە لە هەڵوەشێنەرەوەکانی ئیسلام خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ولئن سألتهم ليقولن إنما كنا نخوض ونلعب قل أبالله وآياته ورسوله كنتم تستهزئون - لا تعتذروا قد كفرتم بعد إيمانكم...﴾ التوبة/65-66

ابن تيميه رحمه الله دەفەرموێت: (الاستهزاء بالله وآياته ورسوله كفر يكفر به صاحبه بعد إيمانه) واته: گاڵتەکردن بە خواو ئایەتەکانی‌و پێغەمبەرەکەی کوفرەو خاوەنەکەی پیٚ کافر دەبێت دوای ئیمان هێنانی

هەروەها گاڵتە کردن بە هەندێك لە سوننەتەکان وەك ئەوەی لە ناو خەڵکی‌دا بڵاوە لە گاڵتەکردن بە ریش و حیجاب یان کورت کردنەوەی پۆشاك و شتی تری لەمانە..الشيخ محمد بن عثيمين لە المجموع الثمين 63/1 دا دەفەرموێت:

(فجانب الربوبية والرسالة والوحي والدين جانب محترم لا يجوز لأحد أن يعبث فيه لا باستهزاء بإضحاك ، ولا بسخرية ، فإن فعل فإنه كافر ، لأنه يدل على استهانته بالله عز وجل ورسله وكتبه وشرعه ، وعلى من فعل هذا أن يتوب إلى الله عز وجل مما صنع ، لأن هذا من النفاق ، فعليه أن يتوب إلى الله ويستغفر ويصلح عمله ويجعل في قلبه خشية من الله عز وجل وتعظيمه وخوفه ومحبته ، والله ولي التوفيق).

واته: ربوبیەت و پێغەمبەرایەتی و وەحی دین رێزدارو بە هیبەتن بۆ هیچ کەسێك دروست نی‌یە کە یاری پیٚ بکات بە گاڵتە پیٚکردن و پێکەنین یان سوکایەتی پیٚکردن, خۆ ئەگەر وای کرد ئەوە کافر دەبێت. چونکە ئەمە بەڵگەیە لەسەر سوکایەتی کردن بە خوای گەورە و پەیام و کیتابەکانی‌و شەرعەکەی. وە پێویستە لەسەر هەرکەسێك کە ئەمەی ئەنجام دا کە تەوبەی لیٚ بکات چونکە ئەمە لە نیفاقە. جا پێویستە تەوبە بکات و داوای لیٚخۆشبوون بکات و کارەکەی چاك بکات و دڵی ئاوەدان بکاتەوە بە ترسو گەورەیی‌و خۆشەویستی خوای گەورە.

2) دەبێت سوبعەتەکە راست بێت:

قال ﷺ : (ويل للذي يُحدث فيكذب ليُضحك به القوم ويل له)رواه أبو داود

واته: وەیل بۆ ئەو کەسەی قسەی درۆ دەکات تا خەڵکی پیٚ بخاتە پێکەنین, وەیل بۆ ئەو. وە پێغەمبەری خوا لەم ئاکارو رێگایە ئاگادارمان دەکاتەوە کە زۆرێك لە گاڵتەجارەکان خویان پێوە گرتووەو دەفەرموێت: (إن الرجل ليتكلم بالكلمة ليُضحك بها جلساءه يهوي بها في النار أبعد من الثريا) رواه أحمد

واته: پیاوی وا هەیە قسەیەك دەکات تا خەڵکی مەجلیسەکە بخاتە پێکەنین بەهۆی ئەوەوە فریٚ دەدرێتە ناو ئاگرەوە دورتر لە سورەییا.

3) رانەچڵەکاندنی تێدا نەبێت:

بە تایبەت ئەوانەی کە چالاك و بەهێزن یان چەك و پارچە ئاسنێکیان پیٚیە یان تاریکی‌و لاوازقی خەڵکی بە فورسەت دەگرن بۆ ترساندنیان,

عن أبي ليلى قال (حدثنا أصحاب محمد ﷺ أنهم كانوا يسيرون مع النبي ﷺ، فنام رجل منهم فانطلق بعضهم إلى حبل فأخذه ففزع ، فقال رسول الله ﷺ :(لا يحل لمسلم أن يروع مسلما) رواه أبو داود

واته: هاوەڵەکانی پێغەمبەر بۆیان باس کردووین کە لەگەڵ پێغەمبەردا دەرۆیشتن لە سەفەرێکدا جا پیاوێکیان خەوی لێکەوت هەندێکیشیان چون پەتێکیان هێناو ترساندیان ئەویش ترسا. پێغەمبەری خواش فەرمووی: حەڵاڵ نییە بۆ هیچ موسڵمانێك کە موسڵمانیکی تر بترسێنێت.

4) گاڵتەکردن و تانەو تەشەر:

خەڵکی لە هەست و ژیریاندا جیاوازن و شەخسیەتیان لەیەك جیایە, جا هەندێك لە نەفس لاوازەکان – لە وانەی ئەهلی گاڵتە پێ کردن و تانەو تەشەرن – کەسێك شك دەبەن دەیکەنە پەیژە بۆ پێکەنین و گاڵتە پێ کردن و تانەو تەشەر–پەنا بە خوا– کە ئەمەش خوای گەورە نەهی لێ کردووە وەك دەفەرموێت: (يا أيها الذين آمنوا لا يسخر قوم من قوم عسى أن يكونوا خيراً منهم ولا نساء من نساء عسى أن يكن خيراً منهن ولا تلمزوا أنفسكم ولا تنابزوا بالألقاب بئس الاسم الفسوق بعد الإيمان) الحجرات

ابن كثير لە تەفسیرەکەیدا دەفەرموێت:(المراد من ذلك احتقارهم واستصغارهم والاستهزاء بهم ، وهذا حرام ، ويعد من صفات المنافقين)

واتە: مەبەست بەمە بە کەم تەماشاکردن و بە سووك سەیر کردن و گاڵتە پێکردنە کە ئەمەش حەرامەو بە یەکێك لە سیفەتەکانی مونافیقان دادەنرێت.

وە هەندێك کەس گاڵتە بە رووخسار یان رۆیشتن یان دانیشتنی کەسێك دەکات, کە بەمەبەش خوای گەورە تۆڵە لە کەسی گاڵتە پێکەر دەکاتەوە وە پێغەمبەری خوا(ﷺ) دەفەرموێت:(لا تُظهر الشماتة بأخيك فيرحمه الله ويبتليك)رواه الترمذي

واتە: گاڵتە بە براکەت مەکە گەرنا خوا رەحم بەو دەکات و تۆش تووشی بەڵاو تاقیکردنەوە دەکات.

وە پێغەمبەری خوا(ﷺ) ئاگاداری کردوینەتەوە لە گاڵتە بە خەڵك کردن و ئازاردانیان, چونکە ئەمە رێگای دوژمنایەتیو رق و کینەیە. وەك دەفەرموێت:(المسلم أخو المسلم لا يظلمه ولا يخذله ولا يحقره ، التقوى ها هنا – ويشير إلى صدره ثلاث مرات – بحسب امرئٍ من الشر أن يحقر أخاه المسلم ، كل المسلم على المسلم حرام ، دمه وماله وعرضه)رواه مسلم

واتە: موسڵمان برای موسڵمانە ستەمی لێ ناکات و پشتی بەرنادات و بە سووك تەماشای ناکات, تەقوا لێرەدایە – سێ جار ئاماژەی کرد بۆ سنگی –بەسە بۆ مرۆڤ بە خراپە لەسەری بنووسرێت کە رقی لە برا موسڵمانەکەی بێتەوە, موسڵمان هەموو گیانی لەسەر موسڵمان حەرامە: خوێنی و سامانی و ناموسی.

5– نابێت سوبعەتەکە زۆر بێت و زۆر سوبعەت بکات:

چونکە هەندێك کەس بەم کارەوە زۆر سەرقاڵن و بووەتە خویەك پێیانەوە, کە ئەمەش پێچەوانەی راستیو جدیيەتە کە یەکێکە لە سیفەتە دیارەکانی ئیمانداران, وە سوبعەت روخسەتێکە بۆ بەردەوام چالاکی دان بە دەروون.

عمری کوریعبد العزيز رحمه الله فەرمویەتی: " اتقوا المزاح ، فإنه حمقة تورث الضغينة " واتە: خۆتان بپارێزن لە سوبعەت زۆر کردن چونکە گەمژەییەکە ریسوایی لێ دەکەوێتەوە.

ئیمامی النووي رحمه الله فەرمویەتی : " المزاح المنهي عنه هو الذي فيه إفراط ويداوم عليه ، فإنه يورث الضحك وقسوة القلب ، ويشغل عن ذكر الله تعالى : ويؤول في كثير من الأوقات إلى الإيذاء ، ويورث الأحقاد ، ويسقط المهابة والوقار ، فأما من سلم من هذه الأمور فهو المباح الذي كان رسول الله ﷺيفعله.

واتە: ئەو جۆرە سوبعەتەی کە نەهی لێ کراوە بریتییە لەوەی کە زیادە ڕەوی تێدایەو خاوەنەکەی لەسەری بەردەوامە, چونکە ئەمە دەبێتە هۆی زۆر پێکەنین و دڵ ڕەق بوون و لە یادی خوا دوورت دەخاتەوە, وە زۆربەی کات دەبێتە هۆی ئازارو رق و کینە دروست دەکات و هەیبەت و ڕێز ناهێڵێت, بەڵام ئەگەر ئەم شتانەی تێدا نەبێت ئەوە موباحەو لەوەیە کە پێغەمبەری خوا ﷺ کردوویەتی.

6- زانینی ڕێزو ئاستی خەڵك:

چونکە هەندێك کەس لەگەڵ هەموو کەسێکدا سوبعەت دەکات بەبێ ڕەچاو کردنی ئەمە. جا زانا پێویستە مافی خۆی بدرێتێ‌و ڕێزیش بۆ بەتەمەن و مامۆستایان دابنرێت, لەبەر ئەمە پێویستە شەخصییەتی کەسەکان بزانرێت و سوبعەت نەکرێت لەگەڵ کەسی بێ ڕێزو گەمژەو ئەو کەسانەی نایناسیت,

لەم بارەیەشەوە عمری کوری عبد العزیز دەفەرموێت: (اتقوا المزاح ، فإنه يذهب المروءة) واتە: خۆتان بپارێزن لە سوبعەت کردن چونکە پیاوەتی ناهێڵێت.

وە سعدی کوریأبی وقاص دەفەرموێت: " اقتصر في مزاحك ، فإن الإفراط فيه يُذهب البهاء ، ويجرّئ عليك السفهاء "

واتە: کەم سوبعەت بکە چونکە زیادەڕەوی کردن تیایدا ڕێز و هەیبەت ناهێڵێت و کەسانی بێ ڕێز بەسەردا بێ ڕێزی دەکەن

7-پێویستە سوبعەت بە ئەندازەی خوێ بێت لە چێشتدا:

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی: (لا تكثر الضحك فإن كثرة الضحك تميت القلب) صحيح الجامع 7312

واتە: زۆر پێمەکەنن چونکە زۆر پێکەنین دڵ دەمرێنێت.

وە عمریکوری خەطاب رضي الله عنه فەرمویەتی: (من كثر ضحكه قلت هيبته ، ومن مزح استُخف به ، ومن أكثر من شيء عُرف به)

واتە: هەرکەس پێکەنینی زۆر بێت هەیبەتی کەم دەبێتەوە, وە هەرکەسێك سوبعەتی کرد سوکایەتی لەگەڵ دەکرێت. وە هەرکەسێك زۆر شتێك ئەنجام بدات بەوە دەناسرێتەوە.

فإياك إياك المزاح فإنه

يجرئ عليك الطفل والدنس النذلا

ويُذهب ماء الوجه بعد بهائه

ويورثه من بعد عزته ذلاً

8- نابێت باسی پاشملەی خەڵکی (غەیبەت)ی تێدابێت:

ئەمەش نەخۆشییەکی پیسە, لای هەندێك کەس بەوە غەیبەتەکەی دەرازێنێتەوە بە شێوەیەکی گاڵتەجاری و سوبعەت دەری دەبڕێت, کە بەمەش هەر بەر فەرمودەکەی پێغەمبەری خوا ﷺدەکەوێت کە دەفەرموێت: (ذكرك أخاك بما يكره) رواه مسلم

واتە: غەیبەت بریتییە لە باسکردنی براکەت لە پاشملە.

9- هەڵبژاردنی کاتی گونجاو بۆ سوبعەت کردن:

بەوەی لە کاتی گەشت و ئاهەنگی شەوانە, یان کاتی گەشتن بە هاوڕێدا بێت و لەو کاتەدا بە نوکتەیەکی خۆش یان بەسەرهاتێکی سەیر یان سوبعەتێکی کەم پێشوازی لێ بکەیت تا خۆشەویستی لە دڵیدا دروست ببێت و

خۆشحاڵ بێت. یان لە کاتی کەڵەکە بوونی کێشەی خێزانیو تووڕە بوونی یەکێك لە هاوسەرەکاندا چونکە سوبعەتی کەم لەو کاتانەدا بێتاقەتییەکان رادەماڵێت و ئاوەکان دەگێڕێتەوە بۆ رێگای ئاسایی خۆی.

موسڵمانی بەرێز:

کابرایەك بە سوفیانی کوری عیینەی فەرموو رحمه الله :ئایا سوبعەت رەوایە یان نادروست؟ ئەویش فەرمووی:" بل هو سنة ، ولكن لمن يُحسنه ويضعه في موضعه " واتە: بگرە سوننەتە بەڵام بۆ کەسێك ئیّی بزانێت و لە شوێنی شیاوو گونجاوی خۆیدا بەکاری بهێنێت.

ئەمڕۆش هەرچەند ئوممەتی ئیسلامی پێویستی بە زیادکرنی خۆشەویستییە لە نێوان تاکەکانیداو دەرکردنی بێتاقەتی لە ژیانیدا, بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا نوقم بووە لە لایەنی پێکەنین و سوبعەت بە جۆرێك بووەتە کاڵاو سیمای مەجلیسەکانی و بێداری شەوەکانی, بەمەش چەندان کات فەوتێنراو تەمەنەکان بە زایەدراو لاپەرەکان پڕ کرا لە گاڵتەجاڕی و گەمەو یاری.

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی:(لو علمتم ما أعلم لضحكتم قليلاً ولبكيتم كثيراً) واتە: ئەگەر ئەوەی من دەمزانی ئێوە بتانزانیبایە زۆر کەم پێدەکەنین و زۆر دەگریان.

لە فتح الباری دا هاتووە : (المراد بالعلم هنا ما يتعلق بعظمة الله وانتقامه ممن يعصيه ، والأهوال التي تقع عند النزع والموت في القبر ويوم القيامة)

واتە: مەبەست بە زانین لێرەدا بریتییە لە گەورە یی خواو تۆڵە سەندنی لەوانەی سەرپێچی دەکەن. وە ئەو نارەحەتیو میحنەتییانەی کە لە کاتی رۆح کێشان و مردن و ناو گۆڕو قیامەتدا هەیە.

جا لەسەر موسڵمانی نێرو مێ پێویستە کە دەست نیشانی هاوڕێی چاك و جیدی بکات لە ژیانیدا لەو کەسانەی کە یارمەتی دەری بڕینی کاتژمێرەکانی تەمەنی دونیان بەرەو خوای گەورە چوون بە گەرمیو چەسپاوی. وە لەو کەسانە بن کە پێشەنگیان چاکان و خواناسانە.

بیلالی کوری سەعد فەرمویەتی:(أدركتهم يشتدون بين الأغراض ، ويضحك بعضهم إلى بعض ، فإذا كان الليل كانوا رهباناً)

واتە: پێیان گەیشتم لە ناو هەموو کەل و پەلەکاندا دەستیان پێوە دەگیرێت و بە دەم یەکەوە پێدەکەنین, بەڵام کاتیْ شەو دادەهات دەبوونە راهیب و خواپەرستی راستەقینە.

وە پرسیار کرا لە ابن عمر رضي الله عنهما: کە ئایا هاوەڵانی پێغەمبەری خوا ﷺ پێدەکەنین؟

فەرمووی: نعم ، والإيمان في قلوبهم مثل الجبال

واتە: بەڵێ, وە ئیمان لە دڵەکانیاندا بە وێنەی چیا بوو.

جا هەوڵ بدە لەگەڵ ئەو سوارچاکی رۆژو خواپەرستی شەوانەدا بە.

خوای گەورە ئێمەو ئێوەو دایك و باوکمان بگێڕێت لەوانەی ئەمینن لە رۆژی ترسە گەورەکەی قیامەتدا, لەوانەی کە لەو رۆژە گەورەیەدا بانگ دەکرێ: (ادخلوا الجنة لا خوف عليكم ولا أنتم تحزنون)

وصلى الله على نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين

عبد الملك القاسم

وەرگێڕانی حەمزە بەرزنجی